

Синявська Л.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІСТОРИЧНА І СУЧАСНА РЕЦЕПЦІЯ БІЛОРУСІ ОЧИМА УКРАЇНЦІВ

У статті охарактеризовано образ Білорусі, відображений у суспільній свідомості українців, за допомогою аналізу шкільних підручників та науково-історичної літератури як найважливіших сфер рецепції. З'ясовано, що у програмах з історії для загальноосвітніх закладів Білорусь фактично ігнорується. Рівень вивчення історії країни-сусіда сучасною українською історіографією залишається недостатнім.

Ключові слова: Білорусь, Україна, рецепція, шкільні підручники, науково-історична література, історіографія.

Незважаючи на подібність історичного шляху, що його пройшли Україна і Білорусь, відсутність будь-яких військових конфліктів сусідських держав, сьогодні доводиться констатувати проблему ефективного комунікування Києва та Мінська. З середини 1990-х рр. країни обрали різні моделі власної розбудови: Білорусь націлилася на інтеграцію в структури з російським домінуванням; Україна, лавіруючи між євросоюзівським і російським векторами, все-таки залишала домінантним західний напрям. Дві альтернативи позначилися і на внутрішній дійсності обох країн: якщо одна намагалася відійти від авторитарних устоїв громадського і політичного життя, то інша відтворювала радянську дійсність на своїх теренах [19]. Це зумовило альтерацію партнерських відносин України та Білорусі.

Тому перед сучасниками постає завдання всупереч наявним розбіжностям (які вважаються нами тимчасовими) всілякими засобами поновлювати пошкоджені соціальні тканини з метою моделювання подальшого конструктивного діалогу та розвитку україно-білоруських відносин.

Аналітик Інституту світової політики О. Бетлій підкреслює, що в інтересах України залишається зміцнення білоруської державності та утримання її від безповоротної інтеграції з Російською Федерацією. На її думку, на тлі нових військових та безпекових викликів це видається цілком можливим у разі тісної прикордонної, економічної, регіональної та міжлюдської співпраці [2].

Варто наголосити, що важливим чинником формування міждержавних відносин на всіх рівнях – міждержавному, громадському, культурному, економічному, міжлюдському – є сприйняття

сусідніх народів та країн, а отже, і ставлення до них, що завжди було і залишатиметься вирішальним. На думку Л. Зашкільняка, ці взаємини не є наслідком тільки нинішніх стосунків і візій, здебільшого вони становлять результат прояву усталених і поширених стереотипів сприйняття, котрі іноді відображають дуже віддалені у часі події обопільних стосунків, але це не перешкоджає їм чинити важливий, а іноді й визначальний вплив на міжнаціональні взаємини двох сусідніх народів [16, с. 68].

Керуючись методологічним інструментарієм Л. Зашкільняка, апробованим ним у статті «Образ Польщі та поляків у сучасній Україні», ставимо за мету проаналізувати уявлення українців про історію та сучасне становище Білорусі, відображене в їхній суспільній свідомості, репрезентоване в шкільних підручниках, науково-історичній літературі та засобах масової інформації як найважливіших сферах рецепції.

Однак варто вказати на те, що суспільна свідомість сучасних українців залишається «розмитою» і тому не може бути представлена як властива всім українцям однаковою мірою. Більше того, рецепція Білорусі населенням транскордонного регіону (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська області – понад 6,2 млн українців) [4] має свої особливості, зумовлені тіснішими зв'язками із сусідньою державою.

Зв'язки двох слов'янських народів своїм історичним корінням сягають сивої давнини. Тісні контакти між ними зумовлювалися спільністю походження, спорідненістю мови, культури і побуту, близькістю культур, подібним розвитком релігійних процесів. Вельми плідним був та зали-

шається обмін науковими, культурними й економічними досягненнями. І тому всебічне дослідження та творче використання накопиченого в минулому досвіду співробітництва та обміну науковими цінностями неодмінно має сприяти збагаченню сучасної науки. Сприяє поглибленню зв'язків між двома народами і те, що часом досить складно визначити етнографічну межу між Білоруссю та Україною, яка й донині є переважно приблизною та нечіткою, адже спирається лише на один критерій у розмежуванні української та білоруської мов [24, с. 162].

За результатами останнього перепису населення, який відбувся у 2009 р., у Республіці Білорусь проживає 159 тис. українців, що становить 1,7% від загальної кількості населення Республіки Білорусь (після росіян та поляків). Місця компактного проживання: Брестська область – близько 40 тис. чоловік; Вітебська – 15 тис.; Гомельська – 31 тис.; Гродненська – 15 тис.; Мінська – 28 тис.; Могильовська – 13 тис., а також м. Мінськ – 18 тис. [17].

Білоруська етнонаціональна спільнота в Україні нараховує близько 300 тис. членів, репрезентуючи собою друге місце в етнічному складі населення України. Білоруси належать до тих спільнот, які здавна живуть на українській землі.

У деяких районах України, зокрема на півночі, білоруські поселення існують ще з часів Великого князівства Литовського – з XV, XVI ст. Друга хвиля заселення українських теренів білоруським населенням відбувалася у XVIII і XIX ст. Третя – у радянські часи та у сучасності.

Варто відзначити, що білоруси, які живуть в Україні, по-різному зберегли свою національну культуру, мову та ідентичність. Якщо на півночі України у деяких регіонах, в окремих селах спостерігається автентичний лад життя, то у містах, а також у Центральній Україні та на півдні білоруси проживають розпорошено [3].

Про тісні українсько-білоруські відносини свідчить і такий факт. За даними Державної служби статистики України, серед торговельних партнерів України Республіка Білорусь за підсумками трьох кварталів 2016 р. посіла друге місце серед країн СНД (після Російської Федерації) і п'яте місце серед країн світу (після РФ, КНР, Німеччини, Польщі) [23]. Таким чином, Україна та Білорусь мали та мають безліч підстав для партнерства та добросусідських відносин, що мало б адекватно інтерпретуватися у суспільній свідомості обох народів.

Проаналізувавши вивчення історії Білорусі у школі, адже саме шкільні підручники, а не ака-

демічна наука, формують масову свідомість, ми з'ясували, що у програмах викладання історії України Білорусь згадується:

– як територія розселення східних слов'ян (тема «Зародження Київської держави», 7 клас);

– як правонаступниця Київської держави (тема «Київська держава від зеніту розвитку до подрібнення», 7 клас);

– як складова частина Великого князівства Литовського (тема «Перехід Київщини та Чернігово-Сіверщини під владу великих князів литовських», 7 клас) [20];

– як одна з республік у складі Радянського Союзу (формування СРСР, участь у Другій світовій війні, розпад СРСР, 10–11 клас).

Тобто сусідня країна, яка має 891 км спільного кордону з Україною, згадується у вітчизняних підручниках з історії за 5–11 клас декількома фразами!

Що ж стосується всесвітньої історії, то Білорусь вивчається лише в 11 класі як одна з країн, що утворилася після розпаду СРСР.

Така візія українсько-білоруського історичного минулого виглядає більш ніж дивно. Ігнорування історії сусідньої країни є неприйнятним, оскільки формує викривлену рецепцію Білорусі молодого покоління українського соціуму. Ця безальтернативність в умовах радянського стереотипного мислення частини українських громадян може стати підставою заповнення існуючого вакууму недостовірними даними.

Ще одним зрізом історичної та сучасної рецепції Білорусі очима українців є науково-історична література.

Продовжуючи тему, варто знову звернутися до методологічних конструктів Л. Зашкільняка. Зокрема, дослідник підкреслює, що індивідуальна і групова історична пам'ять є підсумком не тільки і не стільки особистого досвіду і соціального середовища, в якому перебуває людина, а й більш широкого соціально-культурного оточення, суспільна свідомість якого відбиває поширені політичні, ідеологічні, соціальні, правові та інші ідеї. Серед цих ідей не останню роль завжди відігравали певні історичні конструкти, створені у різні часи чи то політиками, чи ідеологами, чи то – в новий час – істориками. Історіографія в її широкому розумінні завжди була одним із провідних чинників формування історичної пам'яті, оскільки остання неможлива без тих чи інших уявлень про загальне минуле. За таких умов історичну пам'ять треба вважати соціально-культурним феноменом, який містить у собі не тільки

особистісні образи власного досвіду, а й відповідні пласти культурних уявлень епохи і соціального середовища. Немає сенсу сперечатися щодо співвідношення особистого досвіду і колективних уявлень – перший неможливий без світоглядних орієнтацій своєї епохи [15, с. 859].

В. Масненко вказує, що відображення спільної історії України і Білорусі в колективній пам'яті обох народів перебуває лише на зародковому етапі. Окремі аспекти вказаної дослідної проблеми порушені щодо України у низці праць українських дослідників (Я. Грицак, І. Колесник, Г. Касьянов, В. Масненко, А. Портов, Ю. Присяжнюк та ін.). Вони присвячені здебільшого суспільно-резонансним (ювілейним, політично-кон'юктурним та ін.) або теоретично-інноваційним (у контексті чергового потрапляння у поле зору українських дослідників наукових новинок), подіям та процесам. А отже, не забезпечують використання переваг компаративного аналізу, який можна з максимальною користю залучити до наукового осмислення історії в контексті зв'язків «минушина – пам'ять про неї – історіографія» [22, с. 9].

У радянський період політичні обмеження зумовили низьку зацікавленість історією Білорусі, і для більшості видань були характерні різноманітні ідеологічні конструкти. Значний розмах міфологізації був притаманний висвітленню радянського періоду в історії Білорусі, стовпами якого стали «Жовтнева революція», «Велика вітчизняна війна», «дружба народів» тощо.

На думку Н. Шевченко, одна із причин відставання історичної науки у колишньому СРСР від світового рівня вбачається у штучній залежності історії неросійських народів від історії Росії, яка й зумовила провінційність їх наукових концепцій. Останнє пов'язується з довгим пануванням офіційної доктрини, за якої історія новоприєднаних до Росії земель викривлялася в угоду великодержавному шовінізму. У XIX ст. ця русифікація окраїн імперії стала важливим політичним спрямуванням, що передбачало систему заходів зі знищення історичної пам'яті, спорідненості їх національно-державного розвитку. Доктрина про нездатність неросійських народів до самостійного розвитку переносилася і в їхнє минуле. Із власної історії, як зазначає білоруський історик, залишили лише байку про «одвічне прагнення до возз'єднання з Росією», що й звело, на його думку, Білорусь до рівня пересічної губернії Великої Росії. У результаті в суспільній свідомості вкорінилася думка про одвічну бездержавність біло-

русів, що тільки за допомогою «старшого брата» спромоглися у 1918 р. побудувати власну державу [33, с. 55].

Логічними видається короткий екскурс у розвиток національної білоруської історіографії. Розпад СРСР та утвердження на його терені незалежних держав, у тому числі Білорусі, викликали в останній активізацію досліджень проблем етногенезу, культурно-національної самобутності білоруського народу. Починаючи з 1993 р. білоруські історики порушили традиційну схему радянської історіографії, що акцентувала увагу винятково на одній лінії розвитку: Київська Русь – Московська держава – Російська імперія – СРСР, звернувшись до історії Великого князівства Литовського у пошуках традицій своєї державності. Для сучасного читача, зауважує В. Насевич, дослідник середньовічної історії Білорусі, Велике князівство Литовське, а це найбільший період його історії – XIII–XVIII ст., залишається не «білою плямою», а радше «невідомим континентом» [21, с. 26].

Станом на середину 1990-х рр. у результаті спільних наукових пошуків литовських та білоруських істориків Велике князівство Литовське було визнано «білорусько-литовською державою», де в умовах політичного і духовного співробітництва відбулося становлення трьох народів, які визначаються «історичними спадкоємцями» цієї держави. За українськими вченими залишили право визначитися з оцінкою своєї «частки литовської спадщини» [33, с. 55].

Фактично у 1993–1997 рр. у Білорусі розробили національну концепцію історії, на основі якої було написано перші пострадянські підручники з вітчизняної історії. Вони постали як виразна антитеза радянській історіографічній традиції. Намагаючись по-новому визначити історичний простір національного буття Білорусі, молода історіографія переорієнтовується зі Сходу на Захід. Спростування великоросійських концепцій, які не визнавали існування білоруського народу, історики суверенної Білорусі пов'язували з експонуванням західних параметрів історії та культури свого краю. Природно, що ВКЛ вони подавали як своє, наголошуючи на його європейськості, історичний образ Польщі еволюціонував у позитивний бік, а Росії – навпаки.

Цю «прозахідну» тенденцію розвитку білоруської історіографії зупинила президентська влада, що взяла під особливий контроль царину гуманітарної освіти і науки. Вилучивши з освіти підручники незалежної Білорусі за «очорнення» Росії та радянського минулого, у 1995 р. було утворено

для ідеологічного цензурування навчальної літератури спеціальну державну комісію, яка заходилася повертати звичні радянські стандарти інтерпретації минулого. Знову почали радикально змінюватися стереотипи, приписувані сусідам. У підручниках, створених на основі національної концепції, Велике князівство Литовське було «своїм», укладена Кревська унія з Польщею мала для Білорусі і негативні, і позитивні наслідки (зростання зв'язків із Польщею та іншими європейськими країнами, зміцнення обороноздатності у війні з Німецьким орденом), а Люблінську унію вони подавали як великої ваги історичну подію, що обмежувала, але не скасовувала самостійність Великого князівства; натомість у новій навчальній літературі, нібито переписаній з ідеологічно вивірених видань минулої епохи, історію Білорусі пов'язано винятково з православ'ям і з Росією, а всі союзи з Польщею потрактовано суто негативно [27].

Навіть радянські навчальні видання не стверджували аж так голосливо, що за Речі Посполитої польські феодалі колонізували білоруську шляхту та «грубо придушували» будь-які «особливості культури і православної віри білоруської народності», що поділи Речі Посполитої були однозначно «прогресивним» актом, а політику русифікації у XIX ст. «прихильно сприймало місцеве населення» Білорусі.

Якщо на початку президентства О. Лукашенка у царині освіти допускалися й національно-патріотичні інтерпретації минулого, то з кінця 1990-х рр. (від появи у 1998 р. університетського підручника «Історія Білорусі» за редакцією Я. Новіка і Г. Марцуля, автори якого відкрито апелювали до курсу президента на створення російсько-білоруської союзної держави й усю історію Білорусі подавали як літопис дружби з Росією) офіційна версія історії Білорусі почала відкрито і послідовно проводитися у ключі «західнорусизму», або теорії «триєдиного руського народу».

У нових підручниках з історії Білорусі, за зауваженням фахівців, враховано вимогу президента О. Лукашенка, історика за освітою, не очорнювати радянських керівників, «включаючи Й. Сталіна». Дискусії про трактування історичних подій, які активно йшли в 90-х рр., перестали бути широкими і публічними. Форми обговорення історичних тем і способів їх викладання звужилися до рецензій на підручники і книги та вузькопрофесійних конференцій. Низка білоруських дослідників за публікацію книг, у яких виклад історичних подій ішов у розріз із вимогами нинішньої влади, позбулися викладацьких місць [32].

У цьому контексті влучними є зауваження білоруського опозиціонера, першого голови Верховної Ради Білорусі С. Шушкевича: «Примусова русифікація країни триває від 1794 р. Заборонялося отримувати освіту білоруською мовою, називатися білорусами і тому подібне. У цій ситуації, коли президент країни говорить, що білоруська мова нікчемна, то про що можна говорити?» [5].

Таким чином, національний нігілізм, що продемонстрував референдум 1996 р. у Білорусі, коли народ у своїй більшості відмовився від власної національної символіки, висловивши тим самим і скептичне ставлення до традицій державності, пояснюється науковцями тими обставинами, що протягом століть країна перебувала в епіцентрі інтересів Польщі та Росії, які вдавалися до експансії не тільки територіальної, а й нав'язували при цьому і власне трактування її історії – то як «східних окраїн Речі Посполитої», то «Північно-Західного краю». Фактично «західнорусизм» є рудиментом колоніальної політики щодо Білорусі.

Незважаючи на несприятливі умови для розвитку національної історіографії, у Білорусі чітко продовжує функціонувати й альтернативний офіційній парадигмі напрям історичних студій. Йдеться про численні публікації О. Трусова [30; 31], В. Деружинського [14; 11; 13; 12], М. Голденкова [9; 8] та інших [29; 18; 26]. Форпостами білоруських науковців стали інтернет-видання «Наша нива», «Секретні розслідування: аналітична газета», «Діди» тощо.

В. Деружинський у передмові до книги «Таємниці білоруської історії» зазначає, що «взятися за цю книгу мене спонукало загальне незнання білорусами своєї власної історії, що є величезною перешкодою для торжества національної самосвідомості. Саме з цієї причини Білорусь сьогодні – єдина країна на території колишнього СРСР, де відкинуті свої історичні національні символи... В уявленнях більшості громадян Білорусі наша країна є «фантомом», позбавленим свого минулого. А вже за радянських часів повсюдно в людей вбивали вигадку про те, що Білорусь «народилася в СРСР» і «до вступу в СРСР ніякої своєї історії не мала» [31].

До слова, у жовтні 2016 р. відбулася презентація нової монографії О. Трусова «Гісторыя сярэднявечнай Еўропы V–XV ст.» [1], яка одразу ж викликала суспільний резонанс у Росії. Її обговорення (а точніше – нищівна критика та наклеп) відбулося вже у листопаді в ефірі російського «Першого каналу» в ток-шоу «Час покаже» під назвою «Сусіди». Росіян обурило думка дослід-

ника про те, що білоруси як нація з'явилися на 200 років раніше росіян. Тема обговорення передбачувано звелася до питання, чи не намагаються автори таких підручників (ведучий А. Шейнін називав їх «фріками») розірвати братерські відносини між Росією і Білоруссю [25].

Таким чином, після розпаду СРСР у незалежній Білорусі окреслилися дві історичні школи. Одна складається з національних істориків, котрі намагаються відстояти у своїх дослідженнях і оцінках інтереси суверенної Білорусі. Інша частина – історики, які продовжують слідувати білорусофобським установкам царської Росії і СРСР.

Прикметно, що після розгортання українсько-російської війни у білоруському суспільстві відбувається поступове повернення до етноцентризму власної історії. Фактично йдеться про нові загрози для Білорусі та новий курс О. Лукашенка. Зокрема, на порядок денний вийшла проблема конструювання білоруської ідентичності з неодмінною увагою до мови та білоруської символіки як прояв боротьби з «руським миром»; перезавантаження відносин з ЄС; ухвалення нової Воєнної доктрини; перетворення Мінська у східноєвропейський центр міжнародної дипломатії.

Усе це може свідчити про те, що О. Лукашенко справді серйозно сприйняв загрозу білоруському суверенітету і намагається використати усі можливості для маневру, щоб вискочити із глухого кута, в який сам себе і завів, перетворюючи Росію у гаранта своєї влади [2].

Так, у грудні 2016 р. Міністерство інформації Білорусі закликала російську владу розібратися з тим, що деякі ЗМІ ставлять під сумнів суверенітет республіки. Про це заявила міністр інформації країни Л. Ананіч: «Аналіз інформаційного простору виявив, що останнім часом почастишали факти появи у низці ЗМІ та інтернет-ресурсів матеріалів тенденційного, а часом і відверто деструктивного характеру щодо Білорусі, державної влади нашої країни, білоруського народу». У деяких російських ЗМІ, за її словами, ставиться під сумнів суверенітет Білорусі, містяться образливі висловлювання про білорусів, їх історію, мову і культуру, а політика глави держави подається упереджено. Також постійно обговорюються теми «погляду Білорусі на Захід» і «антиросійської політики білоруської влади». [7].

Розглянувши білоруський історіографічний дискурс, варто коротко охарактеризувати особливості сприйняття та інтерпретації білоруської національної історії у синтетично-узагальнюючих працях українських істориків. Загалом сучасну

українську історіографію характеризує поступове зростання уваги до історії культури Білорусі.

Продуктивним є узгодження української «частки історичної спадщини» Великого князівства Литовського. Потреба цього виникла у результаті формування наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. нової білоруської історичної концепції цієї держави (фактично йшлося про відновлення у нових умовах попередніх конструктів) [22, с. 66]. Її сутність полягає у визначенні початкового білоруського характеру ВКЛ, яке виникло на білоруських землях шляхом «покликання» литовського князя Міндовга на княжіння. Тим самим було зруйновано традиційну схему радянської історіографії, яка, до речі, є досить популярною і донині у колах українських істориків-литуаністів.

Потрібно зазначити, що останнім часом в Україні значно зросла кількість публікацій з литуаністичної проблематики. Зокрема, в 2009 р. вийшов перший том спеціалізованого видання «Ukraine – Lithuanica» – студії з історії Великого князівства Литовського за редакцією М. Котляра. Зростає і коло литуаністів (Ф. Шабульдо, О. Русинова, Н. Яковенко, П. Сас, А. Балануца, А. Гурбик, Н. Білоус, Б. Черкас, Н. Старченко та ін.). Однак варто зазначити, що переважно українська литуаністика зосереджується на вивченні різних аспектів розвитку України у складі ВКЛ [22, с. 67].

Іншим напрямом історичних досліджень є події Національно-визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького на білоруських теренах. Тут варто відзначити публікації В. Горобця [10] та В. Степанкова [28], де автори подають власні інтерпретації воєнних та соціально-політичних подій.

Значна увага сучасними українськими істориками приділяється аналізу розвитку українського та білоруського національного руху наприкінці XIX – на початку XX ст. До цієї проблеми звернувся О. Реєнт, який виокремлює як спільні, так і відмінні риси цих рухів. Так, до спільних рис дослідник відносить початково низький рівень партикулярної національної свідомості широких верств білоруської та української етнічних мас; руйнування обома рухами офіційної державотворчої концепції Російської імперії про «триєдиний руский народ»; великий вплив на обидва рухи, особливо на початковому етапі, польського національного руху, який правив за модель, яку намагалися наслідувати [24, с. 167]. До відмінних О. Реєнт зараховує історичну пам'ять українського народу з його недавніми козаччиною, Гетьманщиною та гайдамаччиною,

що слугувала важливим фактором розвитку національного партикуляризму, тоді як білоруси через історичні обставини практично були позбавлені такого потужного підґрунтя для національного відродження; відсутність у білоруських губерніях університетів як центрів підготовки кадрів національної інтелігенції, тоді як на теренах українських губерній їх діяло три, і попри свій офіційний російський характер вони були осередками, навколо яких (особливо двох перших) групувалася українофільська інтелігенція; на відміну від білорусів, які обмежилися косметичною правкою старого етноніму, українському рухові довелося пройти значно важчий і болючіший шлях зміни старого етноніму і довгого засвоєння нового в різних етнографічних землях українського народу; перебування всієї етнографічної території білоруського народу в межах однієї – Російської – імперії, тоді як українські етнографічні землі перебували у складі двох імперій, що довгий час ускладнювало процес національної консолідації українців; проте з кінця XIX ст. саме наявність австро-угорських Галичини та Буковини з очевидними національними досягненнями там місцевих українців за значно м'якшого, ніж у Російській імперії, політичного режиму та ліберальної національної політики перетворилася на вагомий важіль впливу на українців підросійських і важливий фактор стимуляції національного руху, відсутність же у білорусів своєї «Галичини» суттєво послаблювала на межі XIX – XX ст. білоруський національний рух; на відміну від білорусів, які перебували на периферії політичних інтересів великих європейських держав, українці на межі століть вже стали одним із об'єктів, а почасти – і суб'єктом закулісної міжнародної політики імперій Австро-Угорської та Німецької, що також опосередковано сприяло справі українського національного відродження [24, с. 168].

Зрештою він робить досить важливий висновок, що український національний рух, який становив реальну загрозу цілісності східнослов'янського ядра Російської імперії, «прийняв на себе головний тягар обмежень та репресивної політики з боку останньої, чим значною мірою відволік увагу від руху білоруського, який, залишаючись у затінку, мав більш сприятливі умови для свого

поступального розвитку». Крім того, саме український, а не польський рух, як типологічно близький, слугував моделлю для білоруського національного руху [24, с. 168].

Останнім часом з'явилися дослідження, які стосуються різних аспектів життя білоруського суспільства в умовах незалежної держави. У контексті нашого дослідження варто назвати публікацію О. Валіон «Пріоритетні напрями соціальної політики в Республіці Білорусь упродовж 2006–2010 рр.» [6]. Основну увагу авторки звернено на державну політику в напрямі зростання грошових доходів населення, вдосконалення системи оплати праці, зменшення безробіття, розширення системи соціального захисту в досліджуваній час. На нашу думку, низка статей О. Валіон, присвячена соціально-економічному розвитку Білорусі, визначає сучасну рецепцію українцями сусідньої держави.

Потрібно вказати і на багаторічне дослідження історії Білорусі у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, зумовлене тісною співпрацею черкаських науковців та істориків Гродненського державного університету імені Янки Купали. Так, у 2015 р. вийшла колективна монографія «Образ Білорусі в історіографії та історичній пам'яті українців» [22].

Таким чином, білорусознавство сучасної української історіографії перебуває на початковій стадії, проте має безсумнівні успіхи. Зважаючи на позитивні тенденції у питанні відродження національної історії, які спостерігаються останнім часом у Білорусі, варто наголосити на необхідності посилення наукового діалогу українських та білоруських істориків.

Отже, автором охарактеризовано образ Білорусі, що відображений у суспільній свідомості українців, за допомогою аналізу шкільних підручників та науково-історичної літератури як найважливіших сфер рецепції. З'ясовано, що у програмах з історії для загальноосвітніх закладів Білорусь фактично ігнорується. Рівень вивчення історії країни-сусіда сучасною українською історіографією залишається недостатнім, і такий стан речей є незадовільним для формування добросусідських партнерських відносин між Україною та Білоруссю.

Список літератури:

1. Алег Трусаў выдаў «Гісторыю сярэднявечнай Еўропы» – гутарка [Електронний ресурс] // Наша ніва. – Режим доступу: <http://nn.by/?c=ar&i=178832>.
2. Бетлій О. Україна-Білорусь: чи можлива співпраця в обхід РФ [Електронний ресурс] / О. Бетлій // Європейська правда. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2016/06/13/7050503/>.

3. Білоруси намагаються зберегти свою мову й культуру в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadyany-ukrayiny/bilorusy-namagayutsya-zberegyt-svoyu-movu-y-kulturu-v-ukrayini>.
4. Білорусь – Україна Спільна операційна програма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eartc.eu/struct_file.php?id_pr=70.
5. Білорусь уже мілітаризована Росією – Шушкевич, який підтримує Україну [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/28153033.html>.
6. Валіон О. Пріоритетні напрямки соціальної політики в Республіці Білорусь упродовж 2006–2010 рр. [Електронний ресурс] / О. Валіон // Україна-Європа-Світ : Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 11. – С. 150–160.
7. Влада Білорусі звинуватила російські ЗМІ в образі суверенітету республіки [Електронний ресурс] // Hromadske beta. – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/vlada-bilorusi-zvynuvatyla-rosiiski-zmi-v-obrazi-suverenitetu-respubliky>.
8. Голденков М. Кем были кривичи? [Електронний ресурс] / М. Голденков // «Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2007. – № 8. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/7-2007/kem-byli-krivichi>.
9. Голденков М. Литвины на Куликовом поле [Електронний ресурс] / М. Голденков // Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2015. – № 13. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/34-2015/litviny-na-kulikovom-pole>.
10. Горобець В.М. Білорусь козацька. Полковник Іван Нечай та українські змагання за Південно-Східну Білорусь (1655–1659) / В.М. Горобець. – К. : Інститут історії України, 1998. – 100 с.
11. Деружинский В. Мифы и правда о языке предков [Електронний ресурс] / В. Деружинский // Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2010. – № 23. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/10-2010/mify-i-pravda-o-yazyke-predkov>.
12. Деружинский В. Невры – предки беларусов [Електронний ресурс] / В. Деружинский // «Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2016. – № 3. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/36-2016/nevry-predki-belarusov>.
13. Деружинский В. Средняя Литва – альтернатива БССР [Електронний ресурс] / В. Деружинский // «Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2011. – № 1. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/11-2011/srednyaya-litva-alternativa-bssr>.
14. Деружинский В. Тайны белоруской истории / В. Деружинский. – Минск : ФУАинформ, 2010. – 560 с.
15. Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії / Л. Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2006–2007. – № 15. – С. 855–862.
16. Зашкільняк Л. Образ Польщі та поляків у сучасній Україні / Л. Зашкільняк // Проблеми слов'янознавства. – 2011. – Вип. 60. – С. 68–80.
17. Інформація про закордонних українців і громадські організації українців Білорусі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://belarus.mfa.gov.ua/ua/ukraine-by/ukrainians-in-by>.
18. Міхалюк Д. Беларуская Народная Рэспубліка 1918–1920 гг.: ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці / Д. Міхалюк ; пераклад з польскай мовы А. Пілецкі. – Смаленск : Інбелкульт, 2015. – 496 с.
19. «М'яка сила» України в Білорусі [Електронний ресурс] // Главком. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/115706-«m-jaka-sila»-ukrajini-v-bilorusi.html>.
20. Навчальні програми [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
21. Насевич В. Беларусы: станаўленне этнасу і нацыянальная ідэя / В. Насевич. – Смаленск : Інбелкульт, 2015. – 526 с.
22. Образ Білорусі в історіографії та історичній пам'яті українців : колективна монографія / керів. автор. кол. та ред. В.В. Масненко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 200 с.
23. Про стан торговельно-економічного співробітництва України з Республікою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://belarus.mfa.gov.ua/ua/ukraine-by/ukrainians-in-by>.
24. Реєнт О. Українсько-білоруські взаємини у XIX – на початку XX ст.: період становлення / О. Реєнт // Український історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 161–169.
25. Российский Первый канал посвятил ток-шоу учебнику истории Трусова [Електронний ресурс] // Хартия '97. – Режим доступу: <https://charter97.org/ru/news/2016/11/24/232236/>.
26. Русин – это вовсе не «русский» [Електронний ресурс] // «Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/34-2015/rusin-eto-vovse-ne-russkij>.
27. Сагановіч Г. Нова концепція вжитку старих ворогів. Ч. 1 [Електронний ресурс] // Критиканы. – Режим доступу: <http://kritiki.net/2005/12/01/nova-koncepciya-vzhitku-starix-vorogiv-chastina-1>.

28. Степанков В. Повстання 1648 року у Великому князівстві Литовському: проблема типології (дискусійні нотатки) // *Ukraina lithuanica*. – Київ, 2013. – Т. II. – С. 153–161.
29. Тимошенко В. Битва на Синей Воде. Новый взгляд на историю сражения [Электронный ресурс] / В. Тимошенко // «Аналитическая газета «Секретные исследования». – 2010. – № 5. – Режим доступа: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/10-2010/bitva-na-sinej-vode>.
30. Трусаў А. Невядомая нам краіна: Беларусь у яе этнаграфічных межах / А. Трусаў. – Мінськ : Кнігазбор, 2009. – 152 с.
31. Трусев О. А. Средняя Литва / О. Трусев // *Деда*. – 2009. – Вып. 2. – С. 110–115.
32. Червоненко В. Після СРСР: як вивчають історію в пострадянських країнах? [Електронний ресурс] // *ВВС Україна*. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/11/131105_history_post_ussr_textbooks.
33. Шевченко Н. В. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії / Н. В. Шевченко // *Український історичний журнал*. – 1997. – № 2. – С. 55–67.

ИСТОРИЧЕСКАЯ И СОВРЕМЕННАЯ РЕЦЕПЦИЯ БЕЛАРУСИ ГЛАЗАМИ УКРАИНЦЕВ

В статье охарактеризован образ Беларуси, запечатленный в общественном сознании украинцев, с помощью анализа школьных учебников и научно-исторической литературы как важнейших сфер рецепции. Установлено, что в программах по истории для общеобразовательных учреждений Беларуси фактически игнорируется. Уровень изучения истории страны-соседа в современной украинской историографии остается недостаточным.

Ключевые слова: Беларусь, Украина, рецепции, школьные учебники, научно-историческая литература, историография.

HISTORICAL AND MODERN RECEPTION OF BELARUS BY THE EYES OF UKRAINIANS

The article analyzes the image of Belarus, displayed in public minds of Ukrainian people, by analyzing school textbooks, scientific and historical literature as the most important areas of reception. It is concluded that Belarus is virtually neglected in the programs of history for secondary schools. The level of studying the history of neighboring country in the modern Ukrainian historiography is insufficient.

Key words: Belarus, Ukraine, reception, school books, scientific and historic literature, historiography.